

دانش و دانشمندان

عنوان : داستان یک بیمارستان	درس : دهم
<p>۱- آشنایی با زندگی دانشمند و کاشف بزرگ «محمدبن زکریای رازی»</p> <p>۲- علاقه‌مندی و ارج‌گذاری به دانش و دانشمندان</p> <p>۳- الگوگیری از دانشمندان در شیوه‌ی حل مسایل زندگی</p> <p>۴- آشنایی با برخی نکات زبانی مانند (کاربرد «بن» در اسامی عربی، نشانه‌ی مفعولی)</p> <p>۵- توانایی انجام فعالیت‌های زبانی مربوط به درس</p>	

شاعر	شعر	نمایش	بازی	نکته	واژه آموزشی	کلید واژه‌ها
		اجرای یک نمایش با موضوع اختراع	-	معرفی مفعول بدون نشانه‌ی «را»	معرفی کلمه‌های عربی که در بین آن‌ها «ابن»، «بن» یا «بت» به کار رفته باشد.	میجَهز - بزرگان - طبیب - بیمارستان - دانشمندان - پزشک - تکه گوشت - نقطه‌ای - فاسد - ماجرا - خون سردی - حفظ - آویزان - محیط‌زیست - محمدبن زکریای رازی - بلند آوازه - اهمیت

فعالیت‌های کتاب بنویسیم	فعالیت‌های کتاب بخوانیم
<p>۱- رونویسی از بند آخر درس</p> <p>۲- نوشتن هم‌خانواده‌ی کلمات</p> <p>۳- بندنویسی درباره‌ی تصاویر داده شده</p> <p>۴- جمله‌سازی</p> <p>۵- اضافه کردن «را» به بعضی از کلمات در جمله</p> <p>۶- نوشتن داستانی از اختراعات</p> <p>۷- خوشنویسی</p> <p>۸- حل جدول</p> <p>۹- نگارش خلاق</p>	<p>درک و دریافت : ۱- استدلال درباره‌ی بخش‌هایی از درس</p> <p>۲- توضیح درباره‌ی چگونگی کشف محل بیمارستان</p> <p>واژه آموزشی : توجه به «بن» در اسامی عربی</p> <p>نکته‌ها : ۱- آشنایی با نشانه‌ی مفعولی «را»</p> <p>۲- تشخیص مفعول در جمله</p> <p>گفت و شنود : بحث و گفت‌وگو درباره‌ی نکاتی از درس</p> <p>فعالیت‌های ویژه : ۱- کتاب‌خوانی</p> <p>۲- اجرای نمایش</p>

الف) بخوانیم

○ اشاره

محمدبن زکریای رازی از حکما و پزشکان مشهور ایرانی است. رازی پس از شهرتی که در علم طب یافت به خدمت حاکم ری، ابوصالح منصور بن اسحق سامانی، رفت و ریاست بیمارستانی را که در آن شهر تأسیس شده بود به عهده گرفت.

رازی در اواخر عمرش در نتیجه‌ی مطالعه‌ی زیادی که درباره‌ی کیمیاگری کرده بود به بیماری چشم مبتلا شده و بالاخره نابینا شد و به سال ۳۱۳ هجری درگذشت.

زندگی‌نامه: محمدبن زکریای رازی^۱

محمدبن زکریای رازی در سال ۲۴۰ ه.ق در شهر ری که شهری قدیمی و باستانی است به دنیا آمد. این شهر که امروزه در جنوب شهر تهران قرار دارد، در گذشته‌های دور رگا یا راگا خوانده می‌شد و از نظر جغرافیایی، اهمیت ویژه‌ای داشت؛ زیرا در منطقه‌ی حاصل‌خیزی بین کوهستان و بیابان واقع شده بود و رابط میان غرب و شرق ایران بود. سلوکوس، اولین پادشاه سلوکیان، این شهر را تجدید بنا کرد. شهر ری بین سال‌های ۱۸ تا ۲۴ ق. به دست مسلمانان فتح شد. در دوران خلافت مهدی، خلیفه‌ی عباسیان، شهری به نام محمدیه به جای آن تجدید بنا شد. پسرش، هارون الرشید، در ری متولد شد. اسماعیل سامانی این شهر را به تصرف خود در آورد و افرادی از آل زیاد، آل بویه و غزنویان بر آن حکومت راندند. ری از مراکز عمده‌ی تجارت بود، پنج دروازه‌ی بزرگ و هشت بازار مهم داشت و کتاب‌خانه‌اش نیز مشهور بود.

محمدبن زکریای رازی در ده سالگی پدرش را از دست داد. در حدود سال ۲۷۵ ه.ق. به بغداد سفر کرد و در آن جا به تحصیل دانش پزشکی پرداخت. در سال ۲۸۰ ه.ق. به شهر ری بازگشت و بیمارستانی را تأسیس کرد.

در حدود سال ۲۸۹ ه.ق. بنا به خواست خلیفه‌ی بغداد و ریاست بیمارستان آن جا دوباره به بغداد رفت. احتمالاً در این سال‌ها، اولین طرح برای تألیف دایرة‌المعارف پزشکی‌اش به نام «جامع‌الکبیر» (حاوی) را انجام داد. در حدود سال ۲۹۳ ه.ق بنا به درخواست ابوصالح منصور اسحق، والی ری، به ری بازگشت و کتاب «طب منصور» را برای او به نگارش درآورد.

رازی در حدود سال ۲۹۶، آخرین و طولانی‌ترین سفرش را به بغداد انجام داد و در سال ۳۱۲ به ری بازگشت و گویند در همین سال‌ها نابینا شد تا این که در سال ۳۲۰، در ۷۷ سالگی، وفات یافت. جمع‌آوری مجلدات «حاوی» به دست خواهر و شاگردانش و به خواست ابن‌العمید، وزیر دانش دوست رکن‌الدوله دیلمی، انجام گرفت.

۱- رازی؛ کسی که اهل ری است.

○ مفاهیم و نکات اساسی متن

۱- نکات مفهومی

بند چهارم: مقصود از «دانشمند بزرگ این حرف را نشنید و ...» این است که محمدبن زکریای رازی نمی‌خواست مردم را با حرف راضی کند بلکه می‌خواست آنان خودشان نتیجه‌ی کار را در عمل ببینند و سپس قضاوت کنند. این مطلب نشانگر شکیبایی و صبر این دانشمند است. دانش‌آموزان هم باید این مهارت را کسب کنند تا بتوانند به هدف‌هایشان برسند و در کارها از شتاب‌زدگی و عجله پرهیزند.

بند آخر: محیط‌زیست یعنی جایی که انسان در آن زندگی می‌کند. اعم از شهر، جامعه و خانواده. چیزهایی مثل هوا، جنگل، کوه، دشت، رودخانه، دریا، اقیانوس و ... محیط زندگی ما را تشکیل می‌دهند. ما در حفظ و پاکیزه نگه داشتن محیط زیست وظیفه‌ی خطیری بر عهده داریم.

۲- نکات دستوری: یکی از نکات دستوری درس گفت‌وگوهای دو نفره (دیالوگ) است؛ مانند «یکی گفت: ... دیگری گفت: ...»

۳- آرایه‌های ادبی: در جمله‌ی «پزشک با خونسردی ...» مقصود از خون‌سردی کنایه از بردباری، متانت و آرامش است. کنایه به معنی پوشیده سخن گفتن درباره‌ی امری است. کنایه دریافت معنی از طریق استدلال است. کنایه سبب درنگ خواننده می‌شود و ذهن او را به تلاش وامی‌دارد.

به جمله‌ی «از تعجب شاخ درمی‌آوردند» توجه کنید. به چنین نوشته‌هایی «اغراق» می‌گویند. اغراق سبب زیبایی و تخیلی شدن شعر یا نوشته می‌گردد. اغراق ذهن را به تکاپو وامی‌دارد و این تلاش ذهنی سبب لذت می‌شود.

۴- نکات نگارشی: این درس در قالب داستان بیان شده است. کشش و جاذبه‌ای که در داستان وجود دارد، موجب پیگیری آن می‌شود.

۵- توصیه‌های املائی: در این درس، کلمه‌هایی که ارزش املائی دارند، عبارت‌اند از: محمدبن زکریای رازی، تعجب - معلوم - سراغ - بتا - تگه‌های گوشت «هوس» در این درس به معنی «میل» است. «هوی و هوس» دو کلمه‌ی هم معنی (مترادف) هستند به معنی پیروی کردن از خواهش نفس.

گرمابه به معنی حمام است. فاسد به معنی تباہ، ضایع و گندیده است.

پند اخلاقی

بزرگان شهر برای ساختن بیمارستان به سراغ یک دانشمند رفته‌اند تا از علم و دانش او برای محیطی که قرار بود بیمارستان احداث شود نظرخواهی کنند. این نکته نشانگر اهمیت علم و دانش

است که سبب برتری می‌شود. به گفته‌ی شاعر معروف ناصر خسرو :

درخت تو گر بار دانش بگیری / به زیر آوری چرخ نیلوفری را

○ فعالیت‌ها

۱- درک و دریافت : هدف از طرح این فعالیت، پرورش و توسعه‌ی مهارت‌های شفاهی زبان، یعنی شنیدن و گفتن و تبادل آموخته‌های درس و نیز نوعی ارزیابی از درک مطلب است. پاسخ سؤال‌های این بخش استنباطی - ارجاعی و از نوع واگرا و همگراست. از بارش فکری و پرسش و پاسخ در این تمرین می‌توان استفاده کرد. این فعالیت نیازی به نوشتن ندارد و شفاهی است.

۲- واژه‌آموزی : این فعالیت در راستای گسترش واژگانی است. به طوری که دانش‌آموزان با بعضی از کلمات عربی مانند محمدبن زکریای رازی (به معنی محمد پسر زکریای رازی) آشنا می‌شوند.

برای تثبیت بهتر این واژه‌ها، می‌توان از طریق ارجاع دانش‌آموزان به سایر کتاب‌ها، مانند کتاب دینی، استفاده کرد. در زبان عربی، کلمه‌های «ابن» و «بن» بین نام پدر و پسر نوشته می‌شود تا باعث معرفی هر چه بیشتر آن‌ها گردد؛ مانند : علی بن محمد طبری به معنی علی پسر محمد طبری.

۳- نکته‌ها : در این درس، فعالیت نکات دستوری به صورتی غیرمستقیم آموزش داده می‌شود یعنی؛ جمله‌هایی که نشانه‌ی مفعول (را) ندارند ولی این مسئله در معنی جمله تأثیری ندارد. معمولاً در جمله‌هایی که مفعول، گروه اسمی است می‌توانیم نشانه‌ی «را» را بیفزاییم.

۴- گفت و شنود : هدف این فعالیت نیز رجوع مجدد به درس و پرورش مهارت‌های شفاهی زبان و تقویت روحیه‌ی جمع‌پذیری است. در این تمرین‌ها، دانش‌آموزان با سایر کتاب‌های درسی نیز پیوستگی و ارتباطی را حس می‌کنند؛ مانند :

۱- چرا گوشت در هوای آزاد فاسد می‌شود؟ علت آن تغییرات شیمیایی است. (کتاب علوم)

۲- نزدیک بیمارستان چه نکاتی را باید رعایت کرد؟ پرهیز از ایجاد صداهاى بلند و آلودگی صوتی و تلاش در زیباسازی محیط است.

۳- پاسخ آزاد

۵- فعالیت‌های ویژه : این تمرین با هدف ایجاد تنوع و شور و نشاط برای یادگیری بهتر و نیز توسعه‌ی عادت به مطالعه و کتاب‌خوانی است. دانش‌آموزان توسط کتاب‌خوانی درباره‌ی اختراعات و اکتشافات و نیز نمایش آن‌ها، نه تنها مفهوم این دو واژه در آن‌ها تعمیق می‌یابد، بلکه یک حس انس و علاقه نیز در آن‌ها ایجاد می‌شود.

از فیلم‌های موجود در این زمینه می‌توان استفاده کرد.

ب) بنویسیم

۱- رونویسی از بند (پاراگراف) آخر درس

۲- کلمات هم خانواده :

حفظ : محفوظ - حفاظ - حافظ

صبر : صابر - صبور

نقطه : نقاط

معلوم : عالم - علم - عالم - معلم - تعلیم

۳- اطلاعاتی درباره‌ی تصویر داده شده شامل :

گالیله، دانشمند، ریاضیدان و فیزیکدان فرانسوی است. وی در تاریخ ۱۸ فوریه ۱۵۶۴ در پیزای ایتالیا تولد یافت. در فلورانس تحصیل کرد و طب و ریاضیات و نجوم آموخت و منجم مشهوری گردید. او برای اولین بار دوربین نجومی را اختراع کرد و به وسیله‌ی آن کشف کرد که کره‌ی ماه دارای کوه‌های متعددی است. هم‌چنین نشان داد که از ستارگان کوچک تشکیل شده است و غیر از اختراعاتی که به چشم می‌توان دید ستارگان بی‌شمار دیگری نیز در آسمان وجود دارند.

هم‌چنین، او کشف کرد که چهار ماه (قمر) مشتری و لکه‌های خورشید متحرک‌اند. گالیله تحت تأثیر فرضیه‌های دیمقراطیس واقع و معتقد شد که هرگونه تغییری در عالم ناشی از حرکت جزئی است. گالیله عقاید خود را با محاسبات و استدلال‌ات ریاضی توأم و ثابت کرد که اساس عالم و کائنات مبتنی بر ریاضی است. طولی نکشید که گالیله با مطالعه‌ی عقاید کپلر به این نتیجه رسید که فرضیه‌ی قدیم، یعنی مرکزیت کائنات بودن زمین، صحیح نبوده و نه خورشید مرکز عالم است و نه زمین. این نظریه که به فرضیه‌ی «کپرنیکی» موسوم است با پیدایش نیوتون مورد بحث قرار گرفت و در نتیجه اثبات شد که، خورشید (آفتاب) مرکز منظومه‌ی شمسی بوده و چند سیاره، از جمله زمین، در اطراف آن در گردش هستند.

در سال ۱۶۳۲ م. گالیله راجع به عقاید بطلمیوس و کپرنیک، در باب حرکات منظومه‌ی شمسی، کتابی نوشت. سال بعد، دادگاه تفتیش عقاید کپلر او را به رم خواست و اظهار عقیده‌ی او را در باب حرکت زمین کفر شمرد و او را مجبور کردند که به زانو درآید و از عقیده‌ی خود توبه کند. معروف است وقتی گالیله استغفار کرد و از جای برخاست و بیرون رفت، دیدند که با انگشت روی زمین نوشته است «با این همه زمین حرکت می‌کند.»

او در سال ۱۶۴۲ م. درگذشت.

۴- جمله‌سازی (پاسخ آزاد)

۵- گلی زیبا را دیدم که در حاشیه‌ی بوستان روییده بود. دست دراز کردم تا آن را بچینم. دوستم گفت: اگر قرار باشد هرکس از بوستان گلی را بچیند نمی‌توان انتظار سرسبزی و زیبایی داشت. دیدم حرف درستی می‌گوید؛ از او تشکر کردم.

۶- اختراع چاپ: کتاب در قدیم به‌طور کامل با دست نوشته می‌شد و از آن فقط چند نسخه تهیه می‌گردید؛ زیرا، نوشتن یک کتاب با دست وقت بسیاری می‌گرفت؛ نویسندگانی که در زمان‌های گذشته کار دست‌نویسی کتاب‌ها را انجام می‌دادند، پس از پایان هرکار، از انجام این عمل مشکل احساس غرور می‌کردند. کتاب‌هایی که از آن‌ها برایمان باقی مانده است در عین زیبایی بسیار باارزش هستند.

امروزه صنعت چاپ، دنیا را تغییر داده است. بدون آن دسترسی به تمامی پیشرفت‌های علمی که تاکنون در کلیه‌ی رشته‌ها توسط زنان و مردان اندیشه‌ور انجام شده غیرممکن است. انسان‌های اندیشه‌ور بزرگ از گذشته، با نوشتن افکارشان در کتاب‌ها، آن‌ها را به یادگار گذاشته‌اند. هرکسی می‌تواند با افکار این بزرگان آشنا شود؛ دلیل آن، این است که ما صنعت چاپ را می‌شناسیم و از آن بهره می‌بریم.

کتاب‌ها اکنون در هزاران و گاهی میلیون‌ها نسخه، به سرعت، چاپ می‌شوند. کسی که این کار را برای ما آسان نمود «گوتنبرگ» است.

گوتنبرگ اهل آلمان بود و در سال ۱۴۰۰ میلادی و در شهر «ماینز» به دنیا آمد. هنگامی که اولین دستگاه چاپ را ساخت بیش از سی سال از عمرش نمی‌گذشت. از این رو وی را پدر چاپ می‌خوانند.

قبل از گوتنبرگ، کسان دیگری برای به‌ثمر رساندن صنعت چاپ اقدام نمودند. آنان حروف الفبا را از چوب می‌ساختند و با آن اقدام به عمل چاپ می‌کردند. اما این کار به کندی پیش می‌رفت. گوتنبرگ که قبلاً روی خواص فلزات کار کرده بود، متوجه شد به جای حروف چوبین می‌تواند از قطعات فلزی استفاده کند. او شکل حروف را روی فلزات نرم حک کرد و آن‌گاه فلز دیگری را آن‌قدر حرارت داد تا ذوب شود و به شکل مایع درآید. وقتی که فلز مایع سرد و سخت شد، آن را برداشت و دید که شکل حروف روی فلز قبلی نقش بسته است. از همین روش برای ساختن حروف دیگر نیز استفاده کرد. گوتنبرگ آن را در کنار هم چید و لغات را ساخت و واژه‌ها را در قاب‌های چوبین مرتب کرد. قاب‌ها را مرکب زد و سپس کاغذ را روی آن‌ها فشار داد. تا عمل چاپ انجام شود.

به همین ترتیب، صنعت چاپ پیش رفت. امروزه روزنامه‌ها و نوشته‌ها بسیار سریع‌تر و با دستگاه‌ها و ماشین‌های پیشرفته چاپ می‌شوند.

البته تمامی این پیشرفت‌ها به خاطر تلاش گوتنبرگ در پانصد سال پیش است.
۷- خوشنویسی: معنی بیتی که برای خوشنویسی در نظر گرفته شده در زیر آمده است:
در پی آموختن علم و دانش باش و سربلندی و افتخار کسب کن تا نزد مردم روز به روز
ارزش بیشتری پیدا کنی!
۸- پاسخ این سؤال آزاد است، هر دانش‌آموز با توجه به خانه‌های جدول سؤال درست
می‌کند.

درس : یازدهم	عنوان : رایانه
۱- آشنایی با برخی وسایل ارتباطی ۲- دانستن برخی از کاربردهای رایانه برای تسهیل زندگی و برقراری ارتباط مؤثر جهانی ۳- آشنایی با سیر تکاملی رایانه (از چرتکه تا رایانه) ۴- تقویت روحیه‌ی خلاقیت ۵- علاقه‌مندی به پیش‌بینی آینده ۶- آشنایی با برخی نکات زبانی مانند : (آشنایی با کلمه‌های غیرفارسی و جایگزینی معادل فارسی برای آن کلمه‌ها، صرف فعل) ۷- توانایی انجام فعالیت‌های زبانی مربوط به درس	۱-۳

کلید واژه‌ها	واژه آموزشی	نکته	بازی	نمایش	شعر	شاعر
رایانه - رادیو - ورق - تلویزیون- عجیب - کشف - شگفت‌انگیز- اقیانوس - سرنوشت - موفقیت‌آمیز- آزمایشگاه - تکاپو - کنجکاوی- تحمّل - کامپیوتر - اختراع - خروس‌هایشان - چرتکه - سریع‌تر- طراحی - اینترنت - شبکه‌های - اختراعات - اکتشافات - پدیده‌ای- تأثیر	معادل سازی واژه‌های خارجی در زبان فارسی	صرف فعل از نظر شخص و عدد	-	مصاحبه با رایانه		

فعالیت‌های کتاب بخوانیم	فعالیت‌های کتاب بنویسیم
<p>درک و دریافت :</p> <ul style="list-style-type: none"> - آشنایی دانش‌آموز با وسایل ارتباطی - آشنایی دانش‌آموز با چگونگی پیدایش رایانه - آشنایی با سیر تکاملی رایانه (از چرتکه تا رایانه) <p>واژه آموزشی :</p> <ul style="list-style-type: none"> - توانایی در معادل‌سازی برخی از واژه‌های غیرفارسی - تقویت و گسترش خزانه‌ی لغات <p>نکته : صرف فعل از نظر شخص و عدد</p> <p>گفت و شنود :</p> <ul style="list-style-type: none"> - تقویت مهارت‌های کلامی - آشنایی بیشتر با مفهوم رایانه و کاربرد آن - تقویت روحیه‌ی پیش‌بینی <p>فعالیت‌های ویژه :</p> <ul style="list-style-type: none"> - داستان‌خوانی - اجرای نمایش 	<ul style="list-style-type: none"> - رونویسی (بند نویسی) - تقویت املا - گسترش واژگان از طریق معادل‌سازی - صرف افعال از نظر شخص - تصویرنویسی - حل جدول (نهاد - فعل - مفعول - زمان - شخص) - تقویت مهارت نوشتن (نگارش خلاق)

الف) بخوانیم

○ اشاره

در این درس، دانش‌آموزان با یکی از وسایل ارتباطی آشنا می‌شوند. از طریق رایانه می‌توان با بقیه‌ی مناطق جهان ارتباط برقرار کرد. استفاده از رایانه و اینترنت زندگی را تسهیل می‌کند. باعث صرفه‌جویی در وقت می‌شود. نویسنده‌ی متن، سیر تکاملی رایانه (از چرتکه تا رایانه) را توضیح داده است. آشنایی دانش‌آموزان با این ابزار توانایی پیش‌بینی آینده، تقویت روحیه‌ی جست‌وجو، تقویت تفکر خلاق را موجب می‌شود.

○ مفاهیم و نکات اساسی متن

۱- نکات دستوری: کلمه‌های «آزمایش، شمارش و کوشش» اسم‌های مشتق هستند که از بن مضارع + ش تشکیل شده‌اند؛ یعنی (آزما + ش ← آزمایش)

در کلمه آزمایش چون بخش اول به مصوت ختم شده و بخش دوم (ـِ ش) با مصوت شروع شده است، برای سهولت تلفظ، صامت «ب» اضافه می‌گردد.

کلمه‌های شمارش، کوشش و آزمایش از نظر ساختمان مثل هم هستند (بن مضارع + ش) اما کلمه‌های شمارش و کوشش، آن ویژگی، یعنی افزودن یای میانجی، را مثل کلمه‌ی آزمایشی ندارند.

— اکثر فعل‌های این متن معلوم هستند به غیر از «ساخته شده» که مجهول است. جمله‌ی «امروزه رایانه‌ها بسیار کوچک شده‌اند» با وجود این که به کمک فعل «شدن» درست شده است، اما مجهول نیست. ساختمان فعل مجهول در فارسی چنین است/ صفت مفعولی (بن ماضی + ه) + صرف فعل (شد). خورده شد (خورد + ه + شد)، دیده شد (دید + ه + شد).

— برای تشخیص این امر به کلمه‌ی قبل آن مراجعه می‌کنیم. «ساخته» صفت مفعولی است. — جمله‌ی «با رایانه می‌توان به شبکه‌های اینترنت وارد شد» با وجود این که کلمه‌ی «شد» دارد، اما مجهول نیست.

— به ساخت این کلمه‌ها توجه کنید:

یارانه ← یار + انه

ماهانه ← ماه + انه

رایانه ← رای + انه

چند جمله‌ی غیرشخصی: جمله‌هایی که بر همه‌ی افراد دلالت می‌کند اما نهاد آن مشخص

نیست؛ مانند:

امروزه رایانه را در همه جا می‌توان یافت.

○ می‌توان در خانه نشست و کتاب یا فیلم مورد علاقه‌ی خود را روی صفحه‌ی رایانه خواند و تماشا کرد.

۲- آرایه‌های ادبی: معمولاً در متن‌های گزارشی و علمی از آرایه استفاده نمی‌شود. متن‌های توصیفی و ادبی دارای آرایه هستند.

۳- نکات نگارشی: این متن از نظر سبک گزارش و محتوا، علمی است. خصوصیات آن، داشتن زبان ساده است. کلمات آن دو معنایی نیستند و ابهام یا ایهام ندارند. در این اثر، از توصیف هنری کم‌تر استفاده شده است و واژه‌ها و جمله‌ها یک معنا بیشتر ندارند؛ یعنی تعبیرپذیر نیستند. — در بند اول، جمله‌ی «به رادیو گوش می‌دهی» نماینده‌ی هیچ شخص خاص نیست. با وجود این که دوم شخص مفرد است اما واقعا بر دوم شخص دلالت نمی‌کند بلکه بر کل شخص دلالت دارد؛ پس از کل به جزء است.

— در بند دوم، از دوم شخص مفرد برای ایجاد ارتباط بهتر استفاده شده است. جمله‌ی اول از نظر دستوری یک جمله‌ی معلوم ولی از نظر معنایی یک جمله‌ی مجهول است؛ یعنی، شناسه‌ی سوم شخص جمع مساوی آن‌ها نیست درحالی که باید مساوی آن‌ها باشد. در زبان فارسی، نوعی مجهول است.

— فعل جمله‌ی «ماشین حساب ساخته شد»، برخلاف سبک و سیاق فارسی که معمولاً از فعل معلوم استفاده می‌کنیم، مجهول است، اما چون مفعول (ماشین حساب) در این جا ماهیت بیشتری دارد، نهاد آن حذف شده و مفعول جانشین آن شده است.

۴- توصیه‌های املائی: کلمه‌هایی که دارای ارزش املائی هستند؛ مانند: چرتکه. این کلمه با قواعد آوانویسی فارسی ناسازگار است. معمولاً، دانش‌آموزان «ر» را حذف می‌کنند و چتکه می‌نویسند. کلمه‌های «اشتغال، طراحی، مشاغل و...» از کلمه‌هایی هستند که باید شکل صحیح املائی آن‌ها را آموزش داد. اگر به کلمه‌ی رادیو اسمی (مضاف‌الیه یا صفت) اضافه شود، در چگونگی نوشتن آن باید دقت شود؛ مثال: رادیوی سالم، رادیوی من.

○ فعالیت‌ها

۱- درک و دریافت

پاسخ‌های پیشنهادی

۱- رایانه‌ها ماشین‌های الکترونیکی خودکاری هستند که محاسبات پیچیده و سریع را به سادگی انجام می‌دهند. گردآوری و گزینش اطلاعات نیز از جمله کارهای آن‌هاست. رایانه در همه‌ی نقاط دنیا و در کارهای مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ مثلاً بانک‌ها، شرکت‌های هواپیمایی،

فروشگاه‌های بزرگ، آزمایشگاه‌ها و مراکز آموزشی از رایانه استفاده‌ی فراوانی می‌برند؛ از این رو، رایانه در زندگی انسان امروزی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به‌خصوص، در کلاس‌های درس نیز دانش‌آموزان می‌توانند در تعلیم گرفتن و در مرور درس خود از رایانه استفاده کنند.

۲- هرچه زندگی جدید پیچیده‌تر می‌شود، نیاز انسان برای سازگار شدن با آن افزایش می‌یابد. دانشمندان راه حل‌های سریعی برای مسائل و مشکلات زندگی انسان‌ها می‌یابند و به دنبال اختراعات و اکتشافات جدید هستند. دانشمند بزرگی گفته است که به‌وجود آمدن رایانه سومین رویداد مهم در تاریخ بشر است؛ نخستین رویداد پیدایش کشاورزی و دومین رویداد بزرگ، انقلاب صنعتی بود.

۳- هزاران سال پیش انسان برای شمارش از انگشتانش استفاده می‌کرد، بعد علامت‌هایی روی دیوار یا چوب می‌گذاشت و سپس میز شنی اختراع کرد و به مرور، میز شنی کفایت خود را برای شمارش از دست داد؛ از این رو، چرتکه ساخته شد. از آن‌جا که انسان خواستار نظام شمارشی دقیقی بود، در سال ۱۶۴۲ میلادی، شخصی به نام «بلز پاسکال» نوعی ماشین حساب دستی ساخت. انواع گوناگون حسابگری مکانیکی، ماشین‌های جمع، دخل‌های برقی، ماشین‌های حساب و کیلومتر شمارهای اتومبیل از جمله ماشین‌های مورد استفاده‌ی انسان امروزند. این ابزار به مرور به تکامل رسیدند و اکنون شاهد آن هستیم که رایانه با سرعت بسیار بالا در خدمت انسان است.

۲- واژه آموزشی

الف: بررسی نوشته‌های موجود از دوره‌های پیشین زبان فارسی نوین و مقایسه‌ی آن‌ها با زبان فارسی کنونی برخی تغییرات زبانی را به ما نشان می‌دهد. در واقع، همین تغییرات زبانی، سیمای زبان فارسی را از صورت فارسی باستان به فارسی میانه و سپس به فارسی کنونی دگرگون کرده است.

همچنین، وجود لهجه‌ها یا گونه‌های جغرافیایی زبان، شاهد دیگری بر تغییرات زبانی است. در زبان فارسی نیز همانند هر زبان دیگر، بر اثر تغییرات زبان در کاربرد گروه‌های گوناگون سخنگویان هم‌زبان - که تنها از لحاظ جغرافیایی در نواحی دور از هم ساکن شده‌اند - لهجه‌های متفاوت زبان فارسی پدید آمده است.

همسایگی و ارتباط میان سخنگویان دو جامعه‌ی زبانی یا برقراری روابط اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی میان آنان، سرانجام موجب برخورد دو زبان و در نتیجه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری میان آن‌ها می‌گردد. تأثیرگذاری یک زبان بر زبان دیگر ممکن است در واژگان، عناصر و ساخت‌های دستوری یا نظام آوایی تغییراتی پدید آورد. از جمله، ورود واژه‌های عربی به زبان فارسی در حدود چهارده قرن پیش، یعنی از زمانی که ایرانیان دین اسلام را پذیرفتند، روی داده است. هم‌چنین در دهه‌های اخیر از راه روابط اقتصادی، فرهنگی و سیاسی با کشورهای غربی، واژه‌های زبان‌های غربی به زبان فارسی راه یافته است. نام کالاها و نیز پدیده‌های علمی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی

که از کشورهای غربی به ایران وارد شده، پذیرفته یا شناخته شده و به همراه آن‌ها به زبان فارسی وارد شده است. در واقع، واژه‌های دخیل آشکارترین نمود تأثیرگذاری عوامل بیرونی بر زبان است.

پیداست که همه‌ی زبان‌ها همواره در حال تحول و دگرگونی در جهت خاصی هستند که زمینه‌ی آن از زمانی پیش‌تر فراهم شده است.

از جمله واژه‌های غربی که در دهه‌های اخیر به زبان فارسی سرازیر شده‌اند، عبارت‌اند از: رادیو، تلویزیون، سریال، تلفن، فیلم، ماشین، لوستر، باتری، نایلون، میکروب، ویروس، آنتی‌بیوتیک، واکسن، آمپول، آئین، آپاندیسیت، اتم، مولکول، موتور، پارلمان، دموکراسی، رفاندوم، تو، سوسیالیست، کاپیتالیست و ...

۳- نکته: هر فعل همیشه دارای یک شناسه است. شناسه، نشانه‌ی فعل است و همانند نهاد، شخص و شمار فعل را معین می‌کند؛ مثل «د» در کلمه‌ی «می‌کند». به همین دلیل، شناسه را «نهاد پیوسته» می‌نامیم.

شناسه‌ی فعل معمولاً در شمار «مفرد و جمع» با نهاد مطابقت دارد؛ یعنی، در جمله‌ی «آهو می‌رود» آهو مفرد است و شناسه به صورت «د» آمده و در جمله‌ی «آهوان می‌دوند»، آهوان جمع است و شناسه هم به شکل «ند» آمده است.

به صورت‌های گوناگونی فعل، مانند: حال ساده، حال استمراری، حال التزامی، ماضی ساده، ماضی استمراری، ماضی نقلی استمراری، ماضی بعید، ماضی التزامی، آینده و نیز فعل امر، نهی، سببی، مجهول و غیرشخصی صورت‌های صرفی فعل گفته می‌شود.

همه‌ی صورت‌های فعل به استثنای فعل‌های امر، نهی و غیرشخصی دارای یکی از شناسه‌های شش‌گانه‌ی زیر هستند. شناسه بخش پایانی صورت فعل است؛ برای مثال:

اول شخص مفرد	دوم شخص مفرد	سوم شخص مفرد	اول شخص جمع	دوم شخص جمع	سوم شخص جمع
م -	ی -	د -	یم -	ید -	ند -

چنان‌چه در جدول مشاهده می‌شود، در آخر همه‌ی فعل‌ها جزئی آمده است که شناسه نام دارد و شخص هر فعل را معین می‌کند. شناسه همیشه همراه فعل می‌آید و همان‌طور که اشاره شد، شش‌تاست.

هرگاه نهاد کلمه‌ای «من» باشد. شناسه‌ی فعل «م» است و هرگاه نهاد کلمه «ما» باشد، شناسه‌ی فعل «یم» است؛ به این ترتیب، کلمات «تو، او، شما و ایشان» نیز در صورت نهاد بودن، شناسه‌ی خاص خود را دارند.

من ... م
 تو ... ی
 او ... د

ما ... یم
 شما ... ید
 ایشان ... ند

شناسه	فعل ماضی	شناسه	فعل مضارع	شخص و شمار
م	می شنید	م - م	می شنو	اول شخص یا گوینده
ی	می شنید	ی - ی	می شنو	دوم شخص یا شنونده
د	می شنید	د - ود	می شنو	سوم شخص یا دیگری
	می شنید	یم - یم	می شنو	اول شخص یا گویندگان
	می شنید	ید - ید	می شنو	دوم شخص یا شنوندگان
	می شنید	ند - ند	می شنو	سوم شخص یا دیگران

گفت و شنود

پاسخ‌های پیشنهادی

۱- انسان می‌تواند فکر کند، تصمیم بگیرد و کارهای خلاقانه انجام دهد. اما رایانه فقط یک ماشین الکترونیکی است که انسان را در کارهای فکری یاری می‌دهد. عملکردهای رایانه در سه گروه اصلی خلاصه می‌شود.

الف) ذخیره‌ی اطلاعات در حافظه

ب) انجام محاسبات سریع طبق دستور

پ) تصمیم‌گیری یا نتیجه‌گیری

۲- رایانه‌ی شخصی یا PC یکی از معمول‌ترین انواع رایانه‌هاست. این رایانه به منظور استفاده‌ی شخصی در منزل طراحی شده و دارای سه قسمت است.

۱- صفحه کلید (Key board)

۲- واحد سیستم (Case)

۳- مانیتور یا نمایشگر (Monitor)

صفحه کلید: ابزاری است که برای وارد کردن داده‌ها و دستورات به رایانه به کار می‌رود.

این وسیله درست مثل یک ماشین تحریر است با این تفاوت که دارای کلیدهای اضافی است.

واحد سیستم : این قسمت تجهیزات الکترونیکی رایانه را در خود جای داده و از سه جزء تشکیل شده است.

۱- حافظه (RAM) .

۲- واحد پردازشگر مرکزی (CPU)

۳- دیسک گردان‌ها

مانیتور یا نمایشگر : صفحه‌ای است درست مانند صفحه‌ی تلویزیون که برای نمایش دادن اطلاعات پردازش شده به کار می‌رود. مانیتور را واحد نمایش یا دیداری نیز نامیده‌اند. (VDU)

۳- پاسخ آزاد

۵- فعالیت‌های ویژه

۱- دانش‌آموزان با راهنمایی معلم کتابی درباره‌ی زندگی‌نامه‌ی یکی از دانشمندان انتخاب می‌کنند و در کلاس می‌خوانند.

۲- چندین دانش‌آموز به صورت داوطلب یا تصادفی برای نمایش انتخاب می‌شوند و یکی در نقش رایانه و دیگری در نقش مصاحبه‌گر ایفای نقش می‌نمایند.

ب) بنویسیم

۱- هدف از این تمرین، تقویت املانویسی و روحیه‌ی به‌گزینی در دانش‌آموزان است.

۲- هدف از این تمرین، تقویت املا و آشنایی بیشتر با بندهای درس و بهانه‌ای برای مرور درس یادگیری بیشتر واژگان است.

۳- در این تمرین، دانش‌آموزان با کلمه‌های بیگانه‌ای که معادل فارسی دارند آشنا شده و در پیدا کردن نوشتن معادل فارسی این کلمات توانایی‌هایی کسب می‌کنند.

پاسخ :

پراتز ← کمانک   سائز ← اندازه

فاکس ← دورنگار   ترمینال ← پایانه / ایستگاه مسافری

۴- هدف این تمرین توسعه و تعمیق آموخته‌های دانش‌آموزان درباره‌ی صرف فعل است.
پاسخ :

مفرد	جمع
فهمیدم	فهمیدیم
فهمیدی	فهمیدید
فهمید	فهمیدند

- ۵- هدف از این تمرین، تقویت مهارت تصویرخوانی، آشنایی بیشتر با رایانه (کامپیوتر) و آشنایی با دانشمندان و فضانوردان است.
- ۶- هدف از این تمرین، آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با نهاد، فعل، زمان و شخص در جمله‌های گوناگون است.

شخص	زمان	مفعول	فعل	نهاد
دوم شخص جمع	حال	مفعول	می‌شناسید	شما
اول شخص جمع	حال	کتاب	می‌خوانیم	من و خواهرم
سوم شخص مفرد	حال	تکالیف	می‌بیند	معلم عزیز ما
سوم شخص مفرد	گذشته	سبزه‌ها	شست	باران

انشای هفته

هدف، آشنایی بیشتر با اختراعات و اکتشافات و نقش آن در زندگی بشر است. در این فعالیت، دانش‌آموزان با راهنمایی معلم به توصیف موضوع می‌پردازند و از راهنمایی‌هایی که در زینویس آمده است برای بسط و گسترش موضوع استفاده می‌نمایند.

درس : دوازدهم	عنوان : دو ستاره‌ی درخشان
۱- آشنایی با علم نجوم و لزوم پیش‌بینی حوادث ۲- آشنایی با دانشمندان بزرگ ایران چون خواجه‌نصیرالدین طوسی و خواجه‌نظام‌الملک و نقش آن‌ها در اعتلای فرهنگ و دانش ۳- بی‌بردن به اهمیت و به‌کارگیری عقل در رویارویی با مشکلات ۴- بی‌بردن به ارزش علم و قلم به عنوان حربه‌ای کوبنده‌تر از اسلحه و ثروت ۵- آشنایی با مدارس نظامیه و رصدخانه‌ی خواجه‌نظام‌الملک طوسی ۶- آشنایی با تقویم جلالی به عنوان یکی از کارهای خواجه‌نصیر طوسی ۷- آشنایی با برخی نکات زبانی مانند (شباهت آوایی کلمه‌ها، پسوند «انه») ۸- توانایی انجام فعالیت‌های زبانی مربوط به درس	۱۲۳

شاعر	شعر	نمایش	بازی	نکته	واژه آموزشی	کلید واژه‌ها
فردوسی	توانا بود هرکه دانا بود		-	تشابه آوایی برخی کلمات و املائی متفاوت آن‌ها؛ مانند: برخاست، می‌خواست، خار، خوار، خوان، خان، خیش، خویش، و نیز تفاوت سال شمسی و قمری	ساخت صفت مشق با پسوند «انه»	خانمان سوز - مغول - قتل‌عام - هلاکوخان - اسماعیلیان - قلعه‌ی الموت - خواجه‌نصیر - اطلاع - صدای مهیب - وحشت‌زده - برخاستند - جذب - رصدخانه - ستاره‌شناسان - تأسیس - بلندهمت - چیرگی - آثار - نظامیه - تحصیل - تحقیق - موقعیت - عظمت - تقویم جلالی -

فعالیت‌های کتاب بنویسیم	فعالیت‌های کتاب بخوانیم
<p>۱- رونویسی</p> <p>۲- تشخیص کلمه‌های هم‌آوا و قرار دادن آن در جای مناسب خود در جمله</p> <p>۳- مطالعه و تحقیق درباره‌ی وقایع تاریخی مهم با توجه به زمان وقوع آن‌ها</p> <p>۴- آشنایی با روش تحقیق و مطالعه درباره‌ی رصدخانه‌های قدیم و جدید و تفاوت‌های آن‌ها</p> <p>۵- تقویت مهارت نوشتن از طریق تصویرخوانی</p> <p>۶- تقویت مهارت کامل کردن جدول</p> <p>۷- تقویت مهارت کاربرد صفات مشتق با پسوند «انه» در جمله</p> <p>۸- نگارش خلاق</p>	<p>درک و دریافت :</p> <p>- بی‌بردن به اهمیت قلم و علم</p> <p>- بررسی تشابه‌های علمی و کاری خواجه‌نصیر و خواجه‌نظام‌الملک</p> <p>واژه آموزشی : گسترش واژگان از طریق ساخت مشتق با پسوند «انه»</p> <p>نکته :</p> <p>- شناخت کلمات هم‌آوا</p> <p>- یادآوری تفاوت سال قمری و شمسی</p> <p>گفت و شنود : بحث و گفت و گو درباره‌ی بخش‌هایی از متن درس</p> <p>فعالیت‌های ویژه :</p> <p>- خواندن شرح حال یکی از دانشمندان</p> <p>- توضیح درباره‌ی اختراعات با ارزش</p> <p>باهم بخوانیم :</p> <p>شعر : توانا بود هرکه دانا بود</p> <p>شاعر : فردوسی</p>

الف) بخوانیم

○ اشاره

هدف اصلی درس، آشنا کردن دانش‌آموزان با دوچهره‌ی سرشناس علمی ایران، یعنی خواجه‌نصیرالدین طوسی و خواجه‌نظام‌الملک و علم نجوم، جهت‌الگودهی مناسب به دانش‌آموزان است تا با خواندن گوشه‌ای از زندگی آنان، با هدف‌گزینی شایسته برای رسیدن به اهداف خود تلاش و کوشش نمایند و بدانند در سخت‌ترین شرایط نیز می‌توان با قدرت همت و اراده موفق بود. در واقع، این مصداق ضرب‌المثل «خواستن، توانستن» است.

هم‌چنین؛ آگاه کردن دانش‌آموزان با ارزش قلم که گاه برنده‌تر از تیغ است و کارآمدتر از هر دینار و درهم؛ یعنی، آشنا کردن دانش‌آموزان با لزوم فرهنگ‌سازی.

خواجه‌نصیرالدین طوسی: ابوجعفر نصیرالدین محمد از بزرگ‌ترین دانشمندان و سیاستمداران ایرانی در قرن هفتم هجری است. به تشویق او هلاکوخان خلافت عباسی را برانداخت و رصدخانه‌ی بزرگی در مراغه تأسیس کرد. او در دانش‌های ریاضی، نجوم و اخلاق تألیفات بسیار دارد که مورد استفاده‌ی دانشمندان غربی قرار گرفته است. از آن جمله تحریر اقلیدس در هندسه، تحریر محبسطی در هیئت به عربی و اساس الاقتباس و اخلاق ناصری به فارسی است. وفات او به سال ۶۷۲ هجری بوده است.

خواجه‌نظام‌الملک: ابوعلی حسن معروف به علی اسحاق طوسی در ادبیات و زبان عربی احاطه داشت. او به وزارت البارسلان و ملکشاه سلجوقی رسید و در سال ۴۸۵ هجری به دست یکی از فداییان اسماعیلی به قتل رسید. از آثار او «سیاست‌نامه» و «دستور الوزرا» است.

○ مفاهیم و نکات اساسی متن

۱- نکات مفهومی: «در این هنگام، طوفان دیگری وزیدن گرفت.»

طوفان یعنی حمله‌ی هلاکوخان برای نابود کردن فرقه‌ی اسماعیلیه یکی از فرقه‌های مذهب شیعه و نیز نوعی کنایه است. طوفان اول، حمله‌ی چنگیزخان مغول به ایران و قتل‌عام مردم این سرزمین و طوفان دوم، حمله‌ی هلاکوخان مغول به قلعه‌ی الموت برای نابودی اسماعیلیه بود.

* «اگر بتوان قلم را به قدرت رساند، شمشیر و دینار را هم می‌توان از دشمن گرفت.»

یعنی، با بهره‌گیری از علم و دانش و با قدرت تدبیر و تعقل می‌شود بر دشمن پیروز شد و با فرهنگ‌سازی مناسب در میان دشمنان، به تدریج از قدرت زور و پول آنان نیز استفاده کرد.

۲- نکات دستوری: اگر به صفاتی مانند زیرک، ابله، هوشیار و ... پسوند «انه» اضافه

شود، «صفات مشتق» ساخته می‌شود؛ مانند: زیرکانه، ابلهانه، هوشیارانه و ...
* بعضی از کلمات تشابه آوایی دارند؛ یعنی، مثل هم تلفظ می‌شوند ولی املاي آن‌ها متفاوت است و معانی مختلفی دارند؛ مانند: «خویش به معنای خود» و «خیش به معنی یکی از ابزار کشاورزی».

سال شمسی، مدت یک دوره حرکت انتقالی زمین به دور خورشید است، اولین ماه شمسی با بهار طبیعت آغاز می‌شود و ۳۶۵ روز است. سال قمری که مبدأ آن هجرت پیامبر (ص) از مکه به مدینه بوده، ۳۵۴ روز است. محرم آغاز ماه قمری است و با گردش ماه به دور زمین سنجیده می‌شود.

۳- آرایه‌های ادبی: طوفان در متن درس کنایه از جمله‌ی هلاکوخان به قلعه‌ی الموت و هم‌چنین جمله‌ی چنگیزخان مغول به ایران است.

۴- توصیه‌های املايی: عبارت و کلمه‌های مهم این درس شامل: خانمان سوز، مغول، قتل‌عام، هلاکوخان، اسماعیلیان، قلعه‌ی الموت، حمله، خواجه نصیر، اطلاع، صدای مهیب، وحشت‌زده، برخاستند، جذب، رصدخانه، ستاره‌شناسان، تأسیس، بلندهمت، چیرگی، آثار، نظامیه، تحصیل، تحقیق، موقعیت، عظمت.

پیشنهادهای

برای تدریس این درس، می‌توان از روش‌های تدریسی اعضای تیم، کارایی تیم و قضاوت عملکرد استفاده نمود. روش‌های تدریس اعضای تیم و کارایی تیم قبلاً توضیح داده شده است. روش قضاوت عملکرد به این معنی است که کلمات کلیدی درس را از متن حذف کنیم (روی کپی درس) و سپس به هر دانش‌آموز متن را بدهیم و از آن‌ها بخواهیم که با توجه به مفهوم درس (بعد از یکی دوبار صامت خوانی) کلمات مناسبی در جاهای خالی قرار دهند. سپس متن‌های خود را در گروه خود مورد بحث و گفت‌وگو قرار دهند و روی یک متن توافق نمایند و معیارهای قراردادن کلمات را در جاهای خود تعیین نمایند. سپس متن درس را در اختیار آنان قرار دهیم (به‌عنوان معیار استاندارد) تا با مقایسه‌ی متن گروه با متن کتاب، اشتباهات احتمالی خود را اصلاح نمایند.

○ فعالیت‌ها

۱- درک و دریافت

پاسخ‌های پیشنهادی

۱- یعنی با نیروی تدبیر و تفکر می‌توان از سلاح و پول دیگران (حتی دشمنان) نیز استفاده نمود زیرا برای پایداری جامعه هم نیروی تفکر، هم ابزار و سلاح و هم پول می‌تواند مؤثر باشد.

۲- برای اداره و پیشرفت جامعه به علم و اندیشه‌ی دانشمندان نیازمندیم. هلاکوخان نیز به

علم خواجه نصیرالدین جهت ترقی و تعالی حکومت خود نیازمند بود.

۳- ساختن رصدخانه در ایران

۲- واژه آموزشی

گسترش واژگان از طریق ساخت صفت مشتق با پسوند «انه»؛ مانند: ابله + انه ← ابلهانه

۳- نکته‌ها

اهداف

۱- پی بردن به وجود تشابه آوایی بعضی واژه‌ها با معانی متفاوت؛ مانند: خاست و خواست.

۲- آشنایی بیشتر با سال هجری شمسی و قمری و تفاوت‌های هریک از آن‌ها.

۴- گفت و شنود

پاسخ‌های پیشنهادی

۱- چون به اهمیت پیش‌بینی حوادث قبل از وقوع پی‌برد، به ساختن رصدخانه رضایت

داد.

۲- به‌منظور تفاوت بین سال هجری شمسی و قمری است و تعریف هریک و روزهای خاص

مربوط به هریک به عنوان مثال در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان.

۳- پاسخ آزاد

۵- فعالیت‌های ویژه: برای پیدا کردن کتابی درباره‌ی سرگذشت دانشمندان ایرانی،

دانش‌آموزان را راهنمایی کنید.

- هر اختراعی را که خودشان یا دیگران داشته‌اند، به کلاس درس آورده و درباره‌ی آن بحث

و گفت‌وگو کنید.

ب) بنویسیم

۱- هدف از این تمرین، تقویت رونویسی، تقویت املا، تقویت مهارت نوشتن و درک مفاهیم درس است.

۲- هدف از این تمرین، آشنایی بیشتر با کلمه‌های هم‌آوا، بی‌بردن به وجود تشابه آوایی بعضی از واژه‌ها با معانی متفاوت و تقویت جمله‌سازی است.

۳- هدف از این تمرین، آشنایی بیشتر با تقویم هجری قمری و شمسی و تفاوت آن‌ها، تقویت روحیه‌ی علاقه‌مندی به مطالعه و تحقیق درباره‌ی وقایع مهم تاریخی با توجه به زمان وقوع آن‌هاست. در این درس از دانش‌آموزان بخواهید کتاب تاریخ خود را باز کنند و پاسخ سؤال را بنویسند.

۴- هدف از این تمرین، آشنایی بیشتر با رصدخانه‌های قدیم و جدید، تقویت روحیه‌ی مطالعه و تحقیق و مهارت نقد و بررسی می‌باشد.

۵- هدف از این تمرین، تقویت مهارت تصویرخوانی، تصویرنویسی، تقویت نگارش خلاق، بندنویسی و تقویت روحیه‌ی علاقه‌مندی به دانش و دانشمندان است.

۶- هدف از این تمرین، تقویت و عمق بخشیدن به امر یادگیری، تقویت املا، گسترش واژگان، گسترش اطلاعات عمومی و تقویت مهارت کامل کردن جدول می‌باشد.

پاسخ پیشنهادی

۱- جو ۴- جلالی ۷- فضانوردی

۲- قمر ۵- آفریقا

۳- دانش ۶- رصدخانه

۷- هدف از این تمرین آشنایی بیشتر با صفات مرکب با پسوند (انه)، تقویت مهارت کاربرد (به‌کارگیری) صفات مرکب با پسوند (انه) در جمله و تقویت جمله‌سازی است.

انشای هفته

هدف تقویت مهارت نوشتن (نوشتن خلاق)، تقویت روحیه‌ی علاقه به دانش و دانشمندی، اهمیت به اختراعات و ابداعات و پرورش قوه‌ی خلاقیت است.

مسایل دینی

درس : سیزدهم	عنوان : روزی که باران می‌بارید
۱- توسعه و تعمیق علاقه به امام زمان (عج) ۲- تقویت روحیه‌ی همدوستی (خوشنویسی) ۳- توسعه و گسترش مفهوم انتظار و عید مذهبی مربوط به نیمه‌ی شعبان ۴- پی‌بردن به ارزش هدیه‌دادن ۵- آشنایی با برخی نکات زبانی و ادبی مانند : (ساختن صفت با استفاده از پسوند «ی») دیالوگ) ۶- توانایی انجام فعالیت‌های زبانی مربوط به درس	۳ ۳ ۳

شاعر	شعر	نمایش	بازی	نکته	واژه آموزشی	کلید واژه‌ها
				آشنایی با گفت و گوهای شخصیت‌های داستانی	گسترش واژگان از طریق «یای» نسبت	دکّان قاب‌فروشی - فلزی - طلایی - نقره‌ای - ساده - عکس - اهمّیت - رهگذران - عینکی - قهوه‌ای - پیغامی - اصلاً - نور و صفا - منتظر - انتظار - صاحب‌الزمان - هیجان - دستگیره - چشم‌نواز

فعالیت‌های کتاب بنویسیم	فعالیت‌های کتاب بخوانیم
- رونویسی از آخر درس - کلمات هم‌خانواده - ساختن صفت و بندنویسی درباره‌ی آن‌ها - تمرین املا (نوشتن شخصیت‌های داستانی درس‌های گذشته) - تجزیه و تحلیل جمله (مشخص کردن نهاد - مفعول - قید - فعل) - تمرین املا از کتاب علوم و ریاضی - عنوان‌سازی برای درس - نگارش خلاق	درک و دریافت : ۱- استدلال درباره‌ی بخشی از درس ۲- بیان پیام درس واژه آموزشی : ساختن صفت با استفاده از پسوند «ی» نکته : آشنایی با گفت‌وگوهای شخصیت‌های داستانی (دیالوگ) گفت و شنود : ۱- توضیح درباره‌ی فرج امام زمان ۲- آشنایی با وظایف ما در عصر انتظار ۳- توضیح درباره‌ی جشن نیمه‌ی شعبان فعالیت‌های ویژه : ۱- کتاب‌خوانی ۲- اجرای نمایش

الف) بخوانیم

○ اشاره

با توجه به این که هدف اصلی این درس، آشنایی با مفهوم انتظار و جلوه‌ها و بازتاب آن در زندگی است همکاران محترم باید بیشترین سعی و تلاش خود را بر این بگذارند که دانش‌آموزان ابتدا استنباط و درک درستی از انتظار به‌طور عام پیدا کنند تا به تأثیر انتظار صاحب‌الزمان در زندگی فردی و اجتماعی پی ببرند.

از آن‌جا که باورهای درست دینی مهم‌ترین پشتوانه‌ی تربیتی محسوب می‌شود، باید تا جایی که می‌توانیم این باورها و نگرش‌ها را به‌طریق صحیح و منطقی در دانش‌آموزان ایجاد کنیم تا آن‌ها بتوانند از آموزش‌های دینی در زندگی استفاده کنند. این مسئله با آموزش مسائلی که در زندگی کاربردی ندارند و محسوس نیستند، بسیار متفاوت است. ما باید علاوه بر درک ارزش‌های اسلامی و انسانی، شناخت درستی از مسائل دینی نیز به‌جبهه‌ها بدهیم تا آن‌ها بتوانند ارزش‌ها و موهومات را از یک‌دیگر تمیز دهند. این رسالت بزرگ ماست!

به همین منظور، این درس در قالب یک داستان سعی دارد مفاهیم زیر را آموزش دهد.

۱- انسان می‌تواند خودسازی کند؛ یعنی، با تلاش و کوشش، خود را برای فردای بهتر

آماده سازد.

۲- از فرصت‌ها استفاده کند.

۳- با ناامیدی و یأس مبارزه نماید.

۴- رابطه‌ای بین امید و انتظار را درک کند.

شما معلم گران‌قدر که مظهر نور، صفا و خلاقیت هستید، می‌توانید با نوشتن موضوع درس (روزی که باران می‌بارید) روی تابلوی کلاس، در دانش‌آموزان انگیزه ایجاد کنید و پس از فرصتی کوتاه برای مطالعه‌ی فردی، موضوع بحث را گروهی نمایید و نظرات آن‌ها را به روش بارش فکری بنویسید و پس از دسته‌بندی، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کنید.

○ مفاهیم و نکات اساسی متن

۱- نکات مفهومی: برای درک و دریافت هرچه بیشتر مفاهیم و پیام‌های درس، ابتدا دو

کلید واژه‌ی این درس را معنا می‌کنیم.

انتظار: به معنی چشم به راه بودن و بی‌قراری کردن برآمدن کسی.

صفا: به معنی پاکی و پاکیزگی، رونق و خوشی و خرمی است.

با توجه به معانی واژگان بالا و فصلی که این درس در آن واقع شده است (مسائل دینی)، نویسنده کوشش می‌کند تا مخاطب خود (دانش‌آموز کلاس پنجم) را نسبت به مفاهیمی چون فرهنگ انتظار آشنا کند.

انتظار چه چیز؟ انتظار رسیدن به پاکی و پاکیزگی، انتظار رسیدن نور و صفا - نور و صفایی ماورای زیبایی‌های ظاهری - و این مهم‌ترین پیام درس است یا بهتر بگوییم، یکی از مهم‌ترین مسائل دین ماست.

- از عنوان درس (روزی که باران می‌بارید) برای ایجاد انگیزه استفاده کنید.
- به نظر می‌رسد روش «نمایش» یکی از روش‌های مناسب برای ارائه‌ی درس باشد.
- همان‌گونه که در سال‌های گذشته خواندید به این «ی»، پای نسبت می‌گویند.
- ایجاد نقش و نگار روی چوب را منبت‌کاری می‌گویند.
- جمله‌ی «پدر بزرگ از تمیز کردن قاب‌ها لذت می‌برد»: معمولاً انسان بعد از پاکیزه کردن چیزی احساس خوشایندی دارد و به همین دلیل می‌گویند پاکیزگی نشانه‌ی ایمان است.
- در جمله‌ی «پس این دکان بزرگ توست»، توست یعنی تو است. به چنین کاری، یعنی حذف یک یا چند حرف از یک کلمه، مخفف کردن می‌گویند. مخفف کردن یعنی کوتاه کردن کلمه بدون تغییر در معنی آن.

- امید با نگاه کردن به این تصاویر زیبا خود را در آن جا می‌دید؛ یعنی، به قدری از دیدن آن منظره‌ها لذت می‌برد که احساس می‌کرد واقعاً به آن جا رفته است. همان‌طور که می‌دانیم، دانش‌آموزان در این سن دارای قدرت تخیل قوی هستند.

- فقط آهنگ صدای گرمش در دکان باقی مانده بود؛ یعنی، آن مرد رفته بود و دیگر در مغازه نبود ولی طنین صدایش در مغازه باقی مانده بود (اثر غیرفیزیکی). این اتفاق وقتی می‌افتد که چیزی در ما تأثیر زیادی بگذارد.

- پدر بزرگ فکری کرد و پرسید: «ما چگونه می‌توانیم به یاد او باشیم؟» با کمک هم ... یعنی، هرکس به تناسب شغل و هنری که دارد می‌تواند خدمت خاصی را ارائه دهد و همین کار یعنی رونق بخشیدن و صفا دادن؛ باغبان گل و میوه پرورش می‌دهد، پزشک بیمار را شفا می‌بخشد، کفاش کفش‌های خوب می‌دوزد و ... و اگر هرکس وظیفه‌ی خود را به نحو احسن و به‌طور کامل انجام دهد، جهان پر از نور و صفا می‌شود و شیطان و بدی‌ها از آن جامعه رخت برمی‌بندند.

- داستان با نوشتن کلمه‌ی «صاحب‌الزمان» به معنی کسی که زمام روزگار در دست اوست و با کنار رفتن ایرها و بند آمدن باران به پایان می‌رسد.

به راستی که این نام زیبا، خط زیبا و قالب زیبا باعث نور و صفا در همه‌جا خواهد شد.
۲- نکات نگارشی: رمان عبارت است از سرگذشت و داستانی است که به نثر نوشته شده

و حاوی حوادث و مطالبی باشد که زاینده‌ی تخیل نویسنده و برای جلب توجه خواننده ایجاد شده باشد. رمان اقسام گوناگون دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از رمان تاریخی، رمان روستایی، رمان فکاهی، رمان هجوآمیز، رمان مکاتبه‌ای، رمان درونی، رمان روان‌شناسی و رمان آموزشی. در رمان آموزشی، یکی از موضوع‌های علمی و آموزشی، مانند موضوع‌های فلسفی و مذهبی، جغرافیایی و... در لباس داستانی که پرداخته‌ی ذهن نویسنده است، بیان می‌شود.

۳- آرایه‌های ادبی: هرکس، زبان فارسی را که دوستداران آن به شیوه‌ی مبالغه یا از روی علاقه‌ی ملی، زبان شیرین می‌گویند، از نظرگاه زیباشناسی و بلاغت بررسی کند. به توانایی شاعران بزرگ و نویسندگان فارسی زبان در دوره‌های مختلف پی خواهد برد.

شایسته است که میراث ملی و یادگارهای نیاکان خویش را آن‌چنان که سزااست مورد تفحص و تحقیق قرار دهیم. یکی از ظرایف زبان فارسی بهره‌گیری از کنایه است. کلمه‌ی کنایه در لغت به معنی پوشیده‌گویی است. به همین مناسبت در اصطلاح آن را درباره‌ی لفظ یا عبارتی به کار می‌برند که دو وجه دارد یکی دور و دیگری نزدیک یا وجه حقیقی و وجه غیرحقیقی در مثال «آب در هاون کوفتن»، هرچند کلمه‌های مزبور به معنی حقیقی خود به کار رفته‌اند و هیچ کدام معنی مجازی ندارند ولی از مفهوم آن‌ها معنی مجاز دیگری درک می‌کنیم که عبارت از کار بیهوده کردن است. در واقع، بی آن که کلمات را از معنی حقیقی آن جدا کرده باشیم، به معنی مجازی آن پی برده‌ایم؛ یعنی، اگر کسی به چنین کاری دست زد، عملی بی‌نتیجه و بیهوده خواهد بود.

در این درس نیز نداشتن نور و صفا به عنوان کنایه به کار رفته است؛ زیرا، در حقیقت آن مغازه هم نور کافی داشت و هم وجود قاب‌های زیبا باعث زیبایی شده بود؛ بنابراین، نبودن نام «صاحب‌الزمان» در مغازه در قالب کنایه بیان شده است.

زندگی‌نامه

امام زمان (عج): محمدبن حسن عسکری، آخرین امام از امامان دوازده‌گانه شیعیان است. او در ۱۵ شعبان سال ۲۵۵ هـ.ق در سامرا به دنیا آمد و تنها فرزند امام حسن عسکری (ع)، یازدهمین امام شیعیان است. مادر آن حضرت نرجس (نرگس) نام داشت که گفته‌اند از نوادگان قیصر روم بوده است. مهدی حجت، قائم، منتظر، خلف صالح، بقیة‌الله، صاحب‌زمان، ولی عصر و امام عصر از لقب‌های آن حضرت است.

تولد امام زمان (عج) پنهان نگه داشته شد و امام حسن عسکری (ع) خبر آن را تنها به عده‌ای از شیعیان داده بود. امام زمان در سال ۲۶۰ هـ.ق. پس از وفات پدر به امامت رسید. او پس از آن که بر جنازه‌ی پدر نمازگزارد از چشم مردم پنهان شد. علت پنهان شدن آن حضرت این بود که خلیفه عباسی تصمیم به کشتن او داشت.

علت واقعی پنهان شدن امام زمان (عج)، حفظ وجود ایشان از گزند دشمنان بوده که به فرمان

خدا برای مصلحت اسلام و مسلمانان انجام گرفته است. همه‌ی مسلمانان به دلیل احادیثی که از پیامبر (ص) روایت شده است، معتقدند که مهدی (عج) روزی ظهور خواهد کرد و جهان را پر از عدل و داد خواهد ساخت.

۴- توصیه‌های املائی: املائی فارسی وسیله‌ای است برای تمرین و ارزش‌یابی از آنچه که دانش‌آموز در درس فارسی آموخته است. املائی درست سهم بزرگی در فهم موضوعات دارد. کلماتی که در این درس بار املائی دارند، عبارت‌اند از:

- البتّه - دکان - خطّ زیبا - اهمّیت و لذّت (کلمات تشدیددار)
- کلمه‌ی «مخصوصاً» با تنوین نصب نوشته می‌شود.
- منتظر و انتظار هم خانواده هستند.
- «الآن» به معنی حال و اکنون

○ فعالیت‌ها

۱- درک و دریافت

پاسخ‌های پیشنهادی

- ۱- چون در آن‌جا عکس‌های زیبایی از باغ و بوستان و دشت و کوهستان وجود داشت.
- ۲- منظور پیرمرد از آن نور و صفا، نام و یاد صاحب‌الزمان به عنوان مظهر و نشانه‌ی زیبایی‌های معنوی است.
- ۳- پیام نهایی درس، چشم به راه بودن و انتظار کشیدن است؛ به عبارت دیگر، گشودن پنجره‌ی امید و امیدواری برای زندگی بهتر در سایه‌ی کوشش و تلاش است ...
- ۴- ...

۲- واژه‌آموزی

گسترش‌گنجینه‌ی واژگان با اضافه کردن «یا» به آخر مصدر، مانند دیدن + ی ← دیدنی که به این «ی» یای لیاقت (شایستگی) می‌گویند. گفتنی ← چیزی که ارزش و شایستگی گفتن را داشته باشد.

● توجه: مصدر کلمه‌ای است که به معنی واقع شدن کار یا پدید آمدن صفت و حالتی باشد بدون دلالت بر زمان. علامت آن در فارسی «تن» یا «دن» در آخر کلمه است. به شرطی که هرگاه «ن» را حذف کنند، فعل ماضی باقی بماند؛ مثل:

رفتن (ن) ← رفت

گفتن (ن) ← گفت

آوردن (دن) ← آورد

دلیل انتخاب این نام برای «مصدر» این است که اسم‌ها و فعل‌های دیگر از آن صادر می‌شود.

مصدر جعلی: آن است که در اصل مصدر نباشد و با افزودن «یدن» به آخر کلمه به صورت مصدر درآید؛ مثل: طلبیدن، فهمیدن، هراسیدن.

در آخر برخی از کلمات عربی گاهی یای مشدد یا «یت» اضافه می‌کنند (مثل: تابع - تابعیت، مظلوم - مظلومیت) که به این نیز مصدر جعلی می‌گویند اما، اضافه کردن «یت» به کلمات فارسی نادرست است؛ مثل: خوب - خوبیت، دو - دوئیت

۳- نکته‌ها: حادثه‌ای که در داستان باعث جذابیت و کشش داستان می‌شود، آمدن آن مرد غریبه، با پیغامی برای صاحب مغازه و انتظار برای آمدن دوباره‌ی آن مرد بود.

۴- گفت‌وشنود: لازم به ذکر است که این پاسخ‌ها باید از راه بحث و گفت‌وگوهای گروهی شکل بگیرد.

- همان گونه که در درس آمده است با خود نور و صفا، یعنی پاکی و پاکیزگی و خوبی، خوشی و خرمی، به همراه می‌آورد و ظلم و بی‌عدالتی را ریشه‌کن می‌کند.

- تنها انتظار کشیدن مشکلی را حل نمی‌کند بلکه باید از فرصت‌ها و لحظه‌ها استفاده کرد؛ مانند درختی که برای تبدیل شدن شکوفه‌اش به میوه دائم در تلاش است.

- در این تمرین، معلم می‌تواند از مثال‌های متعددی استفاده کند؛ مانند: کشیدن یک تابلوی نقاشی، ساختن یک مجسمه، نوشتن یک کتاب، قهرمان شدن در یک رشته‌ی ورزشی و ... و همچنین، بیان این نکته که همه‌ی این موفقیت‌ها در سایه‌ی امیدواری و تلاش کردن به ثمر رسیده است.

- نیمه‌ی شعبان یکی از اعیاد مهم مذهبی ما مسلمانان است که در پانزدهم شعبان برگزار می‌گردد. مردم در این روزها با چراغانی کردن خیابان‌ها و خانه‌ها، برپایی جشن و سرور و کمک به هموعان سعی می‌کنند عشق و علاقه‌ی خود را نسبت به امام زمان (عج) بیان کنند. معمولاً در این روز، اقوام و دوستان به دیدار یک‌دیگر می‌روند و با کمک کردن به مستمندان و احوال‌پرسی از بیماران، خدا را خشنود می‌سازند؛ زیرا، رضایت خداوند در رضایت خلق است. خیلی از مردم نیز به زیارت مسجد جمکران در قم می‌روند.

۵- فعالیت‌های ویژه: مطالعه‌ی کتاب در این زمینه

- نمایش دادن داستانی درباره‌ی امام زمان و عید نیمه‌ی شعبان با داستان‌هایی در این زمینه

شوق کعبه

یوسف گم گشته باز آید به کنعان غم مخور
ای دل غم دیده حالت به شود دل بد مکن
گر بهار عمر باشد باز بر تخت چمن
دور گردون گر دو روزی بر مراد ما نرفت
هان مشو نومید چون واقف نئی از سرغیب
ای دل ار سیل فنا بنیاد هستی بر کند
در بیابان گر به شوق کعبه خواهی زد قدم
گرچه منزل بس خطرناک است و مقصد بس بعید
حال ما در فرقت جانان و ابرام رقیب
کلبه‌ی احزان شود روزی گلستان غم مخور
وین سر شوریده باز آید به سامان غم مخور
چترگل در سرکشی‌ای مرغ خوشخوان غم مخور
دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور
باشد اندر پرده بازی‌های پنهان غم مخور
چون تورانوح است کشتیبان ز طوفان غم مخور
سرزنش‌ها گر کند خار مگیلان غم مخور
هیچ راهی نیست کان را نیست پایان غم مخور
جمله می‌داند خدای حال گردان غم مخور

حافظا در کنج فقر و خلوت شب‌های تار
تا بود وردت دعا و درس قرآن غم مخور

حافظ

ب) بنویسیم

- ۱- هدف از این تمرین تقویت رونویسی و املا نویسی است.
 ۲- هدف از این تمرین آشنایی بیشتر با کلمه‌های هم‌معنی (مترادف‌ها)، گسترش واژگان و تقویت املا می‌باشد.

پاسخ پیشنهادی: لذت = خوشی   اهمّیت = ارزش
 پیغام = پیام   انتظار = چشم‌داشت، توقع، چشم‌به‌راه بودن
 فهمیده = آگاه   تماشا = نگاه کردن

- ۳- هدف از این تمرین، آشنایی بیشتر با یای نسبت، تقویت بند نویسی، تقویت مهارت نوشتن و توجه به مهارت‌های چهارگانه‌ی زبان آموزی مانند: گفتن، شنیدن، خواندن و نوشتن است.
 ۴- هدف از این تمرین، تقویت املا، گسترش واژگان، توجه به شخصیت‌های داستان و تمرین از درس‌های گذشته است.

- ۵- هدف از این تمرین، توانایی بیشتر تجزیه و تحلیل جمله، آشنایی بیشتر با عناصر جمله مانند: نهاد، مفعول، قید، فعل و تقویت جمله‌سازی می‌باشد.
 پاسخ پیشنهادی:

فعل	قید	مفعول	نهاد	
گذاشت	روی میز	قاب عکسی	پدر بزرگ	پدر بزرگ قاب عکسی را روی میز گذاشت
می‌خواند	هر روز	درسش	دانش‌آموز خوب	دانش‌آموز خوب، هر روز درسش را می‌خواند
خواهد بخشید	روزی	شادی و آرامش	امام زمان	امام زمان، روزی شادی و آرامش را به دنیا خواهد بخشید

- ۶- هدف از این تمرین، تقویت مفاهیم بین رشته‌ای، تقویت املا و گسترش واژگان است.
 ۷- هدف از این تمرین، توانایی درک مفاهیم درس از طریق انتخاب عنوان جدید، پرورش قوه‌ی خلاقیت و تقویت املا است.
 ۸- هدف از این تمرین، تقویت املا و رونویسی و توجه بیشتر به شخصیت‌های موجود در درس است.

انشای هفته

هدف تقویت مهارت نوشتن (نگارش خلاق)، توجه و علاقه‌مندی نسبت به امام زمان (عج)، بیان احساس نسبت به ظهور امام زمان، آشنایی بیشتر با مفهوم انتظار برای امام زمان (عج) و پرورش روحیه‌ی اعتقادات مذهبی است.

عنوان : طوفان نوح (ع)	درس : چهاردهم
<p>۱- آشنایی با نثر متن کهن</p> <p>۲- آشنایی با بخشی از سرگذشت زندگی حضرت نوح (ع)</p> <p>۳- تقویت روحیه‌ی عبرت‌گیری از سرنوشت پیشینیان</p> <p>۴- آشنایی با برخی نکات زبانی و ادبی مانند : (کلمه‌سازی با پیشوند «بر»، تفاوت نثر قدیم و امروزی)</p> <p>۵- توانایی انجام فعالیت‌های زبانی درس</p>	

شاعر	شعر	نمایش	بازی	نکته	واژه آموزشی	کلید واژه‌ها
بیوک ملکی	- بوی نرگس	گوشه‌ای از زندگی پیامبران یا رهبران دینی	-	- تفاوت نثر قدیم و نثر امروز	- فعل‌های پسوندی	طوفان نوح - افزون - خلق - همی - هلاک- اجابت- ساج- بیفکن- جبرئیل- غرقه - بخندیدندی - فسوس - قار - میانگین - زیرین - هژده - عذاب - اهل - مؤمن - کافران - جودی - کنعان - بلعمی - قصص‌النبیا - فارسی دری - بگرویده - مرغان

فعالیت‌های کتاب بنویسیم	فعالیت‌های کتاب بخوانیم
<p>۱- رونویسی جمله‌هایی از درس</p> <p>۲- جمله‌سازی</p> <p>۳- بازنویسی نثر قدیم به نثر امروز</p> <p>۴- مرتبط کردن تصاویر با بخش‌هایی از درس و نوشتن درباره‌ی آن‌ها</p> <p>۵- تکمیل جمله‌ها</p> <p>۶- تعیین گزینه‌ی نامناسب جمله</p> <p>۷- خوشنویسی</p> <p>۸- خلاصه‌نویسی</p>	<p>درک و دریافت :</p> <p>۱- استدلال درباره‌ی بخش‌هایی از متن درس</p> <p>۲- مرتبط کردن شعر با قسمت مربوط به درس واژه آموزشی : کلمه‌سازی با پیشوند «بر» نکته‌ها :</p> <p>۱- آشنایی با نثر قدیم و امروز</p> <p>۲- تشخیص تفاوت بین نثر قدیم و امروز</p> <p>گفت و شنود :</p> <p>۱- نام بردن پیامبران صبور و شکبیا</p> <p>۲- ذکر معجزات پیامبران</p> <p>فعالیت‌های ویژه :</p> <p>۱- کتاب‌خوانی</p> <p>۲- اجرای نمایش</p> <p>با هم بخوانیم :</p> <p>شعر : بوی نرگس</p> <p>شاعر : بیوک ملکی</p>

الف) بخوانیم

○ اشاره

۱- توضیح مختصر در مورد کلمه‌های فارسی باستان، فارسی میانه و فارسی دری: فارسی باستان و فارسی میانه (پهلوی) مربوط به قبل از اسلام است. فارسی دری مربوط به دوران بعد از اسلام است. از زبان فارسی باستان فعلاً کتیبه‌های تخت‌جمشید و کتیبه‌های بیستون موجود است که به خط میخی است.

از زبان فارسی میانه کتاب‌های زیادی موجودی است؛ مثلاً، کتاب کارنامه‌ی اردشیر بابکان که به زبان فارسی هم ترجمه شده است.

هم‌چنین، کتاب‌هایی به زبان فارسی دری بعد از اسلام تا به امروز نوشته شده است که اکنون نیز موجود است. خط فارسی باستان (میخی)، خط فارسی دری مشترک بین فارسی و عربی است. خط «پهلوی» خط جداگانه‌ای برای خودش است.

زبان ایرانیان پیش از اسلام، «فارسی میانه» نام داشت که پس از آمدن اسلام به سرزمین ایران با کلمه‌های عربی در آمیخت و «فارسی دری» نام گرفت. زبانی که امروزه ما بدان سخن می‌گوییم دنباله‌ی همین «فارسی دری» است که از هزاران سال پیش تاکنون دگرگونی‌های فراوانی در آن راه یافته است. اما این دگرگونی‌ها چنان نیست که ما امروزه نتوانیم فارسی هزاران سال پیش را بفهمیم.

بخشی از این درس از کتاب «تاریخ بلعمی» نوشته‌ی «محمد بلعمی» نقل شده است. این کتاب در سال ۳۲۵ هـ.ق. نوشته شده است و بیش از هزار سال از تاریخ نگارش آن می‌گذرد. داستان طوفان نوح، از داستان‌های بسیار کهن است. این داستان در قرآن مجید و پیش از آن در تورات نیز آمده است.

○ مفاهیم و نکات اساسی متن

۱- آرایه‌های ادبی: در نثر گذشته و نثر قدیم (نثر دوران اول فارسی دری) به ندرت از آرایه‌ها استفاده می‌کردند. در این درس، آرایه‌ی بارز و شاخص نداریم.

۲- نکات دستوری: در جمله‌ی «نوح را افزون از هزار سال زندگانی بود» از «را» استفاده شده است. در این متن، کاربرد «را» به صورت غیرمعمول آمده است.

- امروزه، هیچ جمله‌ای که فعلش «بود» یا «است» باشد «را» نمی‌گیرد.

- جمله‌ی «چو نوح را روزگار برآمد» به معنی روزگار نوح برآمد، احتیاج به «را» ندارد؛

یعنی، امروزه «را» بین مضاف و مضاف‌الیه کاربردی ندارد.

— استفاده از «ی» در انتهای فعل به جای «می» در آغاز فعل (بخندیدندی) به جای می‌خندیدند و نیز به کاربردن «همی» در آغاز فعل و «ی» در انتهای فعل در یک جمله؛ مثلاً در جمله‌ی «کشتی نوح را باد بر سر آب همی برد»، هم «همی» و هم «ی» آمده است.

— به کاربردن انواع نشانه‌های ندا مانند: (یا) ← یا پسر هلاک شوی. در جمله‌ی زیر، هم «ای» و هم «یا» غیر اول آمده است؛ مانند: ← ای بار خدایا

در جمله‌ی بالا، هر دو نشانه‌ی ندا آمده است در حالی که یکی از آن‌ها می‌تواند کافی باشد.

۳— نکات نگارشی: نثر این متن شامل سه قسمت است؛ بخش اول، نثر امروزه (ساده) بوده که واژه‌های آن امروزی است. بخش دوم تقریباً مربوط به هزارسال پیش از تاریخ بلعمی است و بخش سوم، از کتاب قصص الانبیاست که حدود ۸۰۰ سال قبل نوشته شده است.

از اختصاصات بخش دوم و سوم، کوتاهی جملات، لغات کهن، جابه‌جایی فعل در جمله، به کار رفتن فعل‌ها به جای همدیگر، استفاده از «همی» به جای «می» و کهنگی کلمات است. نگارش داستان به زبان ساده است؛ یعنی اگر، لغات مشکل را برداریم و به جایش لغات امروزی قرار دهیم، فهم آن بسیار ساده می‌شود.

۴— توصیه‌های املائی: هخامنشیان جمع کلمه‌ی «هخامنشی» است. گاهی به کاربردن نشانه‌ی جمع «ان»، رده و سلسله را می‌رساند؛ مانند: بندپایان، دوزیستان، سخت پوستان، ساسانیان، هخامنشیان و ... به املائی این گونه کلمه‌ها باید توجه شود تا ی و ی را اشتباه ننویسند. چرا دانش‌آموزان در نوشتن کلمه‌ی «میان» مشکل دارند اما در نوشتن کلمه‌ی «می‌گوییم» مشکل ندارند؟ در پاسخ می‌توان گفت در کلمه‌ی «می‌گوییم» اول صدای مصوت «ای» و سپس صدای صامت «ی» شنیده می‌شوند که در هم ادغام می‌گردند. اگر به کلمه‌های سبز، سرخ و سفید «ای» اضافه کنیم به سبزی، سرخی و سفیدی تبدیل می‌شوند اما اگر به کلمه‌های «کهنه» و «بی‌برنامه»، «ای» اضافه کنیم، خواندن آن مشکل می‌شود؛ از این رو، باید به آن «گی» اضافه کنیم. بنابراین، کلماتی که به «به» ختم می‌شود به جای پسوند «ای» پسوند «گی» می‌گیرند. کلمه‌ی «زندگی» به جای «انی» گانی می‌گیرد؛ چون، آخر آن کلمه (زنده) «ه» دارد. کلمه‌های مهم که ارزش املائی دارند، عبارت‌اند از: اجابت، بلعمی، ساح، غرقه، قار، قصص الانبیا، هژده، هجده، کنعان، جودی و ...

○ فعالیت‌ها

۱— درک و دریافت: — تقویت و تعمیق درک مطلب درس

— توسعه و گسترش مهارت شفاهی زبان

پاسخ پیشنهادی

۱- حضرت نوح به فرمان خدا در پنجاه سالگی به پیامبری رسید و مرتب مردم را به خداپرستی دعوت می‌کرد. فقط اندکی از مردم به او ایمان آوردند. حضرت نوح در این راه سختی بسیاری کشید و چون به سن پیری رسید (حضرت نوح بیشتر از هزار سال عمر کرد)، صبرش تمام شد و از خدا خواست که قومش را عذاب کند.

۲- هنگامی که حضرت نوح از خدا خواست که قومش را هلاک کند، خداوند دعای او را قبول کرد و از وی خواست که درخت ساج بکارد و زمانی که نهال بزرگ شد و به صورت درخت درآمد، آن وقت فرمان خدا اجرا شد؛ یعنی، قوم حضرت نوح از بین رفت.

۳- معنی شعر سعدی

یعنی، پسر نوح از فرمان خدا سرپیچی کرد و از دین حضرت نوح پیروی نکرد و از خاندان پیامبری جدا شد (کافر ماند).

نوح را چهار پسر بود در آن وقت و چهار دختر. که همه مؤمن، مگر پسری به نام کنعان بود. چون وقت عذاب آمد، نوح گفت: بیا پسر من، در کشتی بنشین با من و با کافران مباش و ...

۲- واژه آموزشی: تقویت و گسترش حوزه‌ی واژگان

آشنایی با فعل‌های پیشوندی به همراه معنی آن‌ها

توانایی ساختن فعل‌های پیشوندی (با تکواژ «بر»)

تکواژهای «بر - در - باز - فرو - فرا - وا و ...» اگر پیش از فعل ساده بیایند، چه معنی

آن را تغییر دهند چه ندهند، «فعل پیشوندی» می‌سازند.

معنی تازه نمی‌سازند.

شمردن ← برشمردن

افراشتن ← برافراشتن

معنی تازه می‌سازند:

افتادن ← برافتادن

انداختن ← برانداختن

۳- نکته

- توانایی تشخیص و تمیز نثر قدیم از نثر امروز و تفاوت بین آن‌ها
دانش‌آموزان را هدایت کنید تا یک‌بار دیگر متن را بخوانند و کلمه‌هایی را که امروزه کاربرد ندارد، شناسایی کرده و به جای آن‌ها از کلمه‌های دیگر استفاده کنند (هم انفرادی و هم گروهی).

پاسخ:

هلاک ← کشته شدن، مردن   بدوز ← نصب کن، وصل کن، بچسبان

نگرید ← ایمان نیاورد، پیروی نکرد
فار ← قیر
۴- گفت و شنود: - تقویت مهارت‌های شفاهی و نقش اجتماعی زبان
پاسخ پیشنهادی:

- ۱- حضرت ایوب، مظهر شکیبایی و صبوری است.
- ۲- معجزه‌ی حضرت نوح، طوفان نوح است. معجزه‌ی حضرت محمد (ص)، کتاب قرآن، معجزه‌ی حضرت موسی، عصا و ... است.

۵- فعالیت ویژه

- ۱- دانش‌آموزان با راهنمایی معلم، کتابی درباره‌ی زندگی یکی از پیامبران انتخاب کنند و در کلاس بخوانند. از آن‌ها بخواهید تا در گروه‌های ۲ یا ۳ نفری درباره‌ی کتاب خوانده شده بحث کنند.
- ۲- دانش‌آموزان با راهنمایی معلم، قسمتی از زندگی یکی از پیامبران را انتخاب کرده و به صورت داوطلب یا تصادفی ایفای نقش می‌کنند.

ب) بنویسیم

- ۱- هدف از این تمرین، تقویت مهارت رونویسی و املانویسی و آشنایی بیشتر با کلمه‌های تازه است.
- ۲- هدف از این تمرین، آشنایی دانش‌آموزان با فعل‌های پیشوندی و تقویت مهارت نوشتن جمله با فعل‌های پیشوندی است.

پاسخ پیشنهادی

- فرو رفت ← آب در زمین فرو رفت.
فرو نشست ← آب در زمین فرو نشست.
فرو خورد ← احمد خشم خود را فرو خورد.
باز آمد ← پرستو به آشیانه باز آمد.
باز گشت ← برادرم از سفر بازگشت.
باز گفت ← علی مطالب را برای پدرش باز گفت.
برخورد ← پای احمد به سنگ برخورد.
برگشت ← او از سفر برگشت.
برچید ← فروشنده‌ی دوره گرد بساطش را برچید.

۳- هدف از این تمرین، آشنایی دانش‌آموزان با نثر قدیم و توانایی بازگردانی نثر قدیم به نثر امروزی است.

پاسخ پیشنهادی

- الف) دعا کرد بر قوم خویش به هلاک. (دعا کرد تا خدا طایفه‌اش را از بین ببرد.)
ب) عمر درخت ساج به چهل سال برسد. (چهل سال طول می‌کشد تا درخت ساج برسد).
پ) تخته‌ها را با میخ به هم وصل کن و از آن کشتی بساز.
ت) به بالای کوه می‌روم تا آب آسیمی به من نرساند.
۴- هدف، تقویت مهارت تصویرخوانی و سطرنویسی و زمینه‌ای برای داستان‌نویسی است.
۵- هدف از این تمرین، آشنایی دانش‌آموزان با انواع ارزش‌یابی‌هاست و نیز توانایی انتخاب گزینه‌ی مناسب از بین چهار گزینه‌ی موجود است.

پاسخ پیشنهادی

- ۱- من دعوت او را اجابت کردم.
۲- عده‌ی کمی به دین او گرویدند.
۳- هدف از این تمرین، تقویت مهارت خوشنویسی و تقویت روحیه‌ی علاقه‌مندی به هنر خوشنویسی و اهمیت تأثیر محیط بر افراد است.
۴- معنی بیت اول: پسر نوح با وجود این که از خانواده‌ی پیامبر بود اما چون با کافران و آدم‌های بد رفت و آمد داشت، کافر ماند و از خاندان پیامبر جدا شد.
۵- معنی بیت دوم: سگ حیوان نجسی است، اما چون با اصحاب کهف همراه بود، ارزش و اعتبار پیدا کرد (در قرآن در کنار اصحاب کهف به او اشاره شده است).

انشای هفته

همانند دروس گذشته انجام شود.